

Weinig over de schreef

Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport

Annet Tiessen-Raaphorst (SCP)

Jo Lucassen (MI)

Remko van den Dool (SCP)

Janine van Kalmthout (MI)

Bijlage A	Onderzoeksverantwoording bevolkingsenquête Sport en Maatschappij (SEM)	2
Bijlage B	Onderzoeksverantwoording verenigingsenquête Onwenselijke praktijken in de breedtesport (OPB).....	5
Bijlage C	Extra tabellen.....	6

Bijlage A   Onderzoeksverantwoording bevolkingsenquête Sport en Maatschappij (SEM)

In opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft Intomart GfK in de maanden oktober, november en december 2007 het veldwerk voor het onderzoek 'Sport en Maatschappij' uitgevoerd. Het betreft een zogeheten multimode-onderzoek, dat wil zeggen een onderzoek waarbij een mix van verschillende veldwerkmethoden is gebruikt, in dit geval online (CAWI) en schriftelijk (PAPI).

De steekproef van 10.000 adressen is aselekt getrokken uit het TNT afgiftepuntenbestand. Bewoners van een huis zijn aangeschreven. Wanneer deze persoon de enige bewoner is wordt deze persoon verzocht de vragenlijst zelf in te vullen. Als er meerdere personen in het huis wonen, dan is gevraagd aan die persoon die het eerste jarig is na 1 oktober 2007 en minimaal 12 jaar oud is de vragenlijst in te vullen.

Op basis van de verwachte respons (n=2.500 of 40%) is in eerste instantie aan 6.373 aselekt geselecteerde adressen de vragenlijst verzonden. Daarbij is ervoor gezorgd dat de adressen naar rato van de populatie over de vijf door het CBS onderscheiden stedelijkheidsklassen zijn verdeeld. Aangezien de respons tegenviel is een tweede zending aan het restant van de totale steekproef (3.627 adressen) verstuurd. De uiteindelijke netto respons bedraagt 2.357 (24%) en is voor 71 procent (1.683 respondenten) afkomstig uit de eerste zending en voor 26 procent (674 respondenten) uit de tweede zending.

Alle huishoudens (zowel in de eerste als de tweede zending) zijn benaderd via een schriftelijke vragenlijst, met op de eerste pagina een introducerende tekst geprint. In de tekst wordt het doel van het onderzoek uitgelegd en wordt de respondent uitgenodigd mee te doen door de schriftelijke vragenlijst ingevuld terug te sturen óf door de vragenlijst online in te vullen. Daartoe is een webadres en wachtwoord op de koft van de vragenlijst geprint, waarmee respondenten kunnen inloggen op de server en de vragenlijst online kunnen invullen. Om de respons te verhogen is de respondenten die de schriftelijke vragenlijst invullen een IRIS-cheque in het vooruitzicht gesteld ter waarde van €7,50. Degenen die de vragenlijst online invullen ontvangen een cheque ter waarde van €10 als vergoeding.

Naast de vragenlijst is een folder van het SCP bijgevoegd, met daarin een uitgebreide uitleg over het onderzoek en het maatschappelijke nut ervan. Respondenten van de eerste zending die niet gereageerd hebben op de uitnodiging, zijn herinnerd door het sturen van een herinneringsbrief met daarin wederom het webadres en wachtwoord. Er is geen tweede vragenlijst verstuurd, maar aan respondenten die na herinnering de vragenlijst schriftelijk wensten in te vullen is verzocht de brief te retourneren in een bijgevoegde envelop, waarna de vragenlijst alsnog is toegestuurd (150 keer gebeurd). De respondenten van de tweede zending die niet gereageerd hebben, hebben geen herinnering ontvangen.

Uit de respons blijkt dat personen uit eenpersoonshuishoudens, mannen, 50 plussers en hoger opgeleiden sterker vertegenwoordigd in de respons dan in de bevolking als geheel (zie tabel A.1). Om deze oververtegenwoordiging te corrigeren is een weegfactor ingesteld. Er is gewogen op huishoudenomvang, sekse, leeftijd, opleiding en provincie op basis van CBS gegevens. De meeste weegfactoren liggen tussen 0,25 en 2,0. De weegfactoren zijn gemaximeerd op 4, zodat geen van de respondenten onevenredig zwaar meetelt in de onderzoeksresultaten.

Tabel A.1 Samenstelling van ongewogen steekproef en van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder, 2007

		steekproef	populatie
huishoudengrootte	eenpersoons	23,7	18,2
	meerpersoons	76,3	81,8
seks	man	52,5	49,2
	vrouw	47,5	50,8
leeftijd	12-24 jaar	6,5	18,4
	25-34 jaar	16,8	15,1
	35-49 jaar	31,3	27,8
	50-64 jaar	28,7	22,7
	≥ 65 jaar	16,8	15,9
opleiding	laag	7,0	16,2
	middelbaar	49,4	62,3
	hoog	43,6	21,5
provincie	Groningen	3,0	3,6
	Friesland	4,4	3,9
	Drenthe	3,0	3,0
	Overijssel	6,4	6,8
	Gelderland	13,5	12,0
	Zuid-Holland	19,5	21,2
	Limburg	7,8	7,1
	Noord-Holland	14,8	16,0
	Utrecht	7,7	7,1
	Noord-Brabant	15,5	14,8
	Zeeland	2,2	2,3
	Flevoland	2,2	2,2

Bron: Intomart GfK bv (2008)

De lage respons zou er toe kunnen leiden dat er een vertekening plaatsvindt op andere kenmerken dan waarvoor gewogen is. Bijvoorbeeld doordat potentiële respondenten zich sneller aangesproken voelen om te reageren omdat ze zelf in sport geïnteresseerd zijn. Om na te gaan of dit daadwerkelijk het geval is, zijn de respondenten van SEM'07 vergeleken met de respondenten van AVO'03. Hoewel er vier jaar verschil zit tussen beide onderzoeken, is het AVO'03 hiervoor de meest geschikte gegevensbron, doordat naar verschillende aspecten van betrokkenheid bij sport wordt gevraagd. De respons van het AVO'03 was wel hoog, namelijk 60%.

Tabel A.2 laat zien dat de deelnamepercentages van het SEM'07 en het AVO'03 redelijk overeenkomen en dat ook verschillen naar achtergrondkenmerken vergelijkbaar zijn. De cijfers van deze tabel zijn gewogen. Cijfers over sportdeelname (minstens een keer per maand), lidmaatschap van een sportvereniging en bezoek van sportwedstrijden laten geen grote verschillen zien. Bij het bezoeken van betaald voetbalwedstrijden en het verrichten van vrijwilligerswerk in de sport zijn de verschillen groter en liggen de deelnamepercentages op basis van SEM'07 hoger dan die op basis van AVO'03. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen ligt in de vraagstelling. In SEM'07 is rechtstreeks aan respondenten gevraagd of ze wel eens professionele sportwedstrijden bezoeken en als ze dat doen, welke tak van sport ze het vaakst bezoeken. Hier wordt het cijfer voor het bezoeken van betaald voetbalwedstrijden gepresenteerd. In AVO'03 is men eerst gevraagd of men in de afgelopen twaalf maanden naar sportwedstrijden is geweest en vervolgens of men naar betaald voetbalwedstrijden is geweest in de afgelopen twaalf maanden. Zowel deze manier van doorvragen als de beperking in de tijd, kan voor een lager percentage in het AVO'03 een verklaring vormen.

Wat betreft vrijwilligerswerk is in SEM'07 gevraagd of men vrijwilligerswerk verricht voor een sportclub of vereniging. Hierbij is geen tijdsaspect benoemd. Doordat er is gevraagd naar 'sportclub of vereniging', zou men dit hebben kunnen opvatten alsof ook andere verenigingen dan sportverenigingen bedoeld worden. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de hoge percentages in

SEM'07. Anderzijds wordt in AVO'03 niet rechtstreeks gevraagd naar vrijwilligerswerk (in de sport). Hier wordt gevraagd of men lid is van een aantal maatschappelijke organisaties, waaronder sportverenigingen en vervolgens of men hiervoor ook vrijwilligerswerk verricht. Hoewel lidmaatschap en vrijwilligerswerk niet aan elkaar gekoppeld zijn, wekt de manier van bevragen wel die indruk. Aannemelijk is dat verschillen tussen AVO'03 en SEM deels aan deze verschillen in methodologie zijn toe te schrijven.

Zoals al in tabel A.1 is aangegeven zijn jongeren ondervertegenwoordigd in de respons. Door weging is hiervoor wel gecorrigeerd. Wanneer specifiek gekeken wordt naar de groep jongeren kan deze weefactor echter wellicht teveel gewicht in de schaal leggen. Actieve jongeren (in de zin van toeschouwer of vrijwilliger) worden daardoor wellicht oververtegenwoordigd.

Tabel A.2

Vergelijking van deelnamecijfers volgens SEM en AVO naar achtergrondkenmerken, bevolking van 12 jaar en ouder (in procenten)

	sportdeelname (minstens 1 keer per maand)		lid sportvereniging		bezoek sportwedstrijden		bezoek betaald voetbal wedstrijden		vrijwilligerswerk in de sport (≥ 16 jaar)	
	SEM	AVO	SEM	AVO	SEM	AVO	SEM	AVO	SEM	AVO
algemeen	54	56	29	33	37	34	18	12	18	10
man	54	58	34	34	41	41	26	19	23	14
vrouw	53	55	24	31	34	27	12	5	14	7
12-19 jaar	77	79	67	64	57	49	39	20	24	9
20-34 jaar	59	64	25	41	32	38	20	18	12	11
35-49 jaar	57	59	28	32	43	40	18	12	20	14
50-64 jaar	47	52	23	23	36	26	15	8	19	9
≥ 65 jaar	32	27	18	10	24	14	8	3	21	4
laag inkomen	46	38	24	22	33	23	13	7	16	5
middeninkomen	52	51	28	34	39	30	19	11	20	9
hoog inkomen	69	67	38	40	42	39	25	15	21	13
lager opleidingsniveau ^a	36	41	17	19	31	28	11	9	13	8
middelbaar opleidingsniveau ^a	49	61	25	27	38	38	17	14	20	13
hoger opleidingsniveau ^a	65	72	30	41	34	34	17	12	19	13

a Excl. scholieren en studenten.

Bron: SCP (AVO'03, SEM'07)

Concluderend kan gezegd worden dat verschillen tussen SEM'07 en AVO'03 in de meting van sportdeelname, verenigingslidmaatschap en het bezoek aan sportwedstrijden gering zijn. De lage respons leidt niet tot een (sterke) onder- of oververtegenwoordiging van sporters, leden of bezoekers in de steekproef. Verschillen in het bezoek van wedstrijden betaald voetbal en vrijwilligerswerk in de sport zijn er wel, maar deze kunnen deels worden teruggevoerd op verschillen in vraagstelling in de enquêtes. Op basis van de vergelijking van gegevens uit SEM en AVO kunnen we aannemen dat de invloed van de lage respons op de meting van ongewenst gedrag in de sport beperkt is geweest.

Bijlage B   Onderzoeksverantwoording verenigingsenquête Onwenselijke praktijken in de breedtesport (OPB)

De verenigingsenquête is een webenquête die is afgenomen onder alle verenigingen van het Verenigingspanel. Het verenigingspanel bestaat uit ruim 1.300 sportverenigingen en staat model voor de bijna 27.000 sportverenigingen in Nederland. Een goede vertegenwoordiging van de sportverenigingen is gekregen door het panel samen te stellen op basis van een aantal criteria waarvan landelijke gegevens beschikbaar waren: de verdeling van verenigingen over het land (provincie), gemeentegrootte en soort sport (individuele, semi-individuele sport, teamsport).

Jaarlijks vullen deze verenigingen de Verenigingsmonitor in. Dit is een uitgebreide vragenlijst die betrekking heeft op zeer uiteenlopende aspecten van het functioneren van verenigingen. Het betreft algemene kenmerken van de verenigingen, maar ook gegevens over de samenstelling van leden- en kaderbestanden, en informatie over financiële, organisatorische en beleidsmatige zaken. Door dit jaarlijks herhalen is informatie over trends beschikbaar. Meer informatie over de samenstelling van het Verenigingspanel en de Verenigingsmonitor is te vinden op:

<http://www.mulierinstituut.nl/monitoring/verenigingspanel/>

Gezamenlijk met de jaarlijkse Verenigingsmonitor is in 2007 de enquête Onwenselijke praktijken in de breedtesport (OPB) afgenomen. In totaal hebben 589 verenigingen deze verenigingsenquête OPB ingevuld. Dit een responspercentage van 44%. Een goede respons, zeker gezien het feit dat de verenigingsenquête tegelijkertijd met de Verenigingsmonitor 2007 is afgenomen. Een aantal achtergrondkenmerken zoals tak van sport, grootte van de verenigingen, samenstelling ledenbestand zijn aan het gegevensbestand van de enquête toegevoegd vanuit de Verenigingsmonitor. Op basis van de criteria gemeentegrootte, regio, individuele/ semi-individuele / teamsport (soort sport), binnen- en buitensport (aard van de sport) kan gesteld worden dat deze groep verenigingen een aardige afspiegeling vormt van de sportverenigingen in Nederland. Aangezien er een kleine vertekening was voor wat betreft soort sport en de aard van de sport heeft op deze criteria een weging plaatsgevonden.

Bijlage C   Extra tabellen

Tabel C.1

Betrokkenheid bij sport naar achtergrondkenmerken, Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder (in procenten)

	sportdeelname (minstens 1 keer per maand)	lid sportvereniging	bezoek amateursportwedstrijden	bezoek professionele sportwedstrijden	vrijwilligerswerk in de sport
algemeen	54	29	37	23	18
man	54	34	41	31	22
vrouw	53	24	34	15	14
12-19 jaar	77	67	57	45	18
20-34 jaar	59	25	32	26	12
35-49 jaar	57	28	43	24	20
50-64 jaar	47	23	36	18	19
≥ 65 jaar	32	18	24	11	21
laag inkomen	46	24	33	17	16
middeninkomen	52	28	39	24	19
hoog inkomen	69	38	42	31	19
lager opleidingsniveau	36	17	31	14	13
middelbaar opleidingsniveau	49	25	38	22	20
hoger opleidingsniveau	65	30	34	22	19
autochtoon	54	29	38	23	18
allochtoon	43	16	25	15	12
zeer sterk stedelijk	53	25	31	17	15
sterk stedelijk	50	29	37	24	15
matig stedelijk	56	30	38	24	19
weinig stedelijk	55	33	41	25	20
niet stedelijk	54	25	39	24	22

Bron: SCP (SEM'07)

Tabel C.2

Opvattingen over agressie in de maatschappij en in de sport naar achtergrondkenmerken, bevolking van 12 jaar en ouder (in procenten (helemaal) mee eens)

	geslacht			leeftijd					sportparticipatie		
	totaal	man	vrouw	12-19	20-34	35-49	50-64	≥ 65	sport nu eens per maand	sportte vroeger eens per maand	nooit gesport
ouders moeten van het veld worden gestuurd als ze hun kind onsportief aanmoedigen	90	89	91	80	89	92	93	90	89	91	92
de laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen	89	88	89	74	88	89	92	91	87	90	90
de media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen	88	89	88	77	86	90	91	91	88	88	89
sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies	87	87	86	80	85	86	88	91	87	88	81
toenemende agressie in de amateursport is een gevolg van toenemende agressie in de maatschappij	67	68	65	56	55	69	73	73	66	66	73
de laatste jaren is er sprake van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport	63	64	61	50	51	65	71	71	61	64	72
sport is een goede uitlaatklep voor agressie	55	56	55	47	55	50	60	63	55	55	56
agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt	47	49	46	44	44	46	50	54	48	44	54
de professionele sport geeft het verkeerde voorbeeld aan de amateursport	47	51	43	20	33	45	59	65	43	47	59

Bron: SCP (SEM'07)

Tabel C.3

Aantal meegemaakte vormen van onwenselijk gedrag als slachtoffer of getuige in de sport, bevolking 12 jaar en ouder (in procenten)

	totaal (n = 2270)	diefstal eigendom (n = 70)	vernieling / vandalisme (n = 60)	lichamelijk geweld (n = 115)	verbaal geweld (n = 236)	discriminatie (n = 134)	overlast (n = 151)
niets meegemaakt	80						
1 vorm	11	31	13	20	36	19	37
2 vormen	5	15	20	30	27	25	23
3 vormen	3	26	22	21	20	27	19
4 vormen of meer	2	29	45	29	17	29	21

Bron: SCP (SEM'07)

Tabel C.4

Verenigingen waarvoor onwenselijk gedrag van leden en/of kader een actueel probleem vormt (in procenten)

	voetbal (n = 740)	hockey (n = 98)	korfball (n = 250)	wielrennen (n = 105)	zwemmen (n = 92)	basketbal (n = 111)	paardensport (n = 191)	handbal (n = 153)
geen	15	8	24	52	25	16	48	24
nauwelijks	74	87	73	46	70	80	51	74
behoorlijk/groot	11	5	2	2	5	4	1	3

Bron: OBP '07 Masterplan Arbitrage

Tabel C.5

Vormen van onwenselijk gedrag waarover het verenigingsbestuur klachten kreeg of mee geconfronteerd werd in de laatste 12 maanden, verenigingen (in procenten)

	geen enkele vorm	diefstal van persoonlijke eigendommen	vernieling of vandalisme	lichamelijk geweld	verbaal geweld	discriminatie	overlast
voetbal (n = 714)	24	37	50	30	52	10	14
hockey (n = 92)	17	33	53	27	60	3	36
korfball (n = 247)	46	16	28	11	34	2	11
wielrennen (n = 101)	74	4	13	4	14	1	2
zwemmen (n = 89)	44	17	11	12	33	8	1
basketbal (n = 110)	35	22	27	23	41	3	7
paardensport (n = 184)	75	6	7	2	11	1	4
handbal (n = 150)	53	15	17	7	35	5	4

Bron: OBP '07 Masterplan Arbitrage

Tabel C.6

Onwenselijk gedrag van leden, cliënten of anderen die een relatie hebben met de organisatie, landelijke maatschappelijke organisaties en landelijke sportorganisaties, 2007 (in procenten)

	totaal	landelijke maatschappelijke organisaties (niet-sport)	landelijke sportorganisaties
vormt onwenselijk gedrag een actueel probleem voor de organisatie?	(n = 84)	(n = 67)	(n = 17)
totaal niet	46	52	24
nauwelijks	44	40	58
behoorlijk	9	6	18
een groot probleem	1	1	0
totaal	100	100	100
% dat de afgelopen jaren in beleidsstukken aandacht besteedde aan onwenselijk gedrag	51	45	77
zijn dit soort gedragingen de laatste jaren toe- of afgenomen?	(n = 63)	(n = 48)	(n = 15)
afgenomen	13	15	7
ongeveer gelijk gebleven	69	71	66
sterk) toegenomen	18	15	27
totaal	100	100	100
welke sancties kan men formeel toepassen?	(n = 81)	(n = 64)	(n = 17)
geen enkele	22	25	12
waarschuwingen	32	23	65
geldboete	10	3	35
schorsingen	42	33	77
royement	52	48	65

Bron: SCP (Onderzoek Maatschappelijke Organisaties '07)

Tabel C.7

Aanleidingen voor verenigingen om sanctie(s) op te leggen wegens onwenselijk gedrag, verenigingen (in absolute aantallen en procenten)

		waarschuwing	geldboete	korte schorsing	langdurige schorsing	royement	totaal
lichamelijk geweld tijdens of na sportactiviteiten (slaan, schoppen) (n = 92)	n	44	26	55	12	5	142
	%	48	28	59	13	5	155
verbaal geweld tijdens of na sportactiviteiten (schelden, pesten, treiteren) (n = 121)	n	86	15	40	4	9	154
	%	71	11	32	4	9	126
vrouwonvriendelijk gedrag (n = 19)	n	14	2	4		1	21
	%	76	12	19		5	112
discriminatie vanwege cultuur of religie (n = 19)	n	13	2	4	1		20
	%	69	12	21	5		107
discriminatie vanwege huidskleur (n = 15)	n	10	1	3	1	1	16
	%	68	9	19	6	6	109
discriminatie vanwege homoseksualiteit (n = 14)	n	7	1	4	1	2	15
	%	51	10	27	7	14	110
totaal discriminatie (sekse, religie, huidskleur, homoseksualiteit) (n = 30)	n	19	3	6	2	3	33
	%	65	11	19	7	10	111
seksuele intimidatie (n = 16)	n	8	2	4	3	2	19
	%	46	12	24	20	13	116
diefstal van persoonlijke eigendommen (n = 21)	n	7	2	5	5	4	23
	%	34	13	24	23	18	112
vernieling of vandalisme (n = 38)	n	25	4	13	3		45
	%	65	12	34	8		118
bedreiging (met een wapen) (n = 12)	n	6	3	3	2		14
	%	48	28	25	16		117
geluidsoverlast (n = 19)	n	16	1	3			20
	%	81	7	19			107
overmatig alcoholgebruik (n = 29)	n	24	1	7			32
	%	81	8	19			108
overlast door tabaksrook (n = 17)	n	14	1	3			18
	%	82	6	18			106
overlast door drugsgebruik (n = 16)	n	14	1	3			18
	%	85	9	19			113
totaal overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik) (n = 40)	n	39	1	8			48
	%	87	3	18			109
andere aanleiding (n = 111)	n	70	19	19	8	22	138
	%	64	16	17	7	21	125

Bron: MI (OPB'07)

Tabel C.8

Keuze voor een tak van sport om zelf of jonge kinderen te (laten) beoefenen naar motieven (in procenten)

	voor zichzelf					voor jonge kinderen				
	totaal	voetbal (n = 191)	overig teamsport (n = 243)	vecht- sporten (n = 46)	solo/ duosport (n = 1269)	totaal	voetbal (n = 510)	overig teamsport (n = 490)	vecht- sporten (n = 144)	solo/ duosport (n = 654)
<i>karakter van de sport</i>										
het is een teamsport	28	85	83	9	8	58	89	86	14	24
het is een individuele sport meedoen aan competitie/wedstrijden	22	-	1	51	31	6	1	0	13	15
vind ik goed	8	22	16	9	4	14	19	19	11	11
<i>fysieke redenen</i>										
het is goed voor de gezondheid	56	45	38	56	63	51	45	44	39	64
het is goed voor de conditie	41	38	35	55	44	30	27	22	33	39
het is goed voor de weerbaarheid	4	2	4	32	3	22	15	24	76	13
<i>sociale redenen</i>										
het is goed voor de sociale contacten	23	25	35	15	19	40	43	45	31	37
het is gezellig	21	22	27	13	20	15	11	15	7	21
vrienden/familieleden doen het ook over deze sport hoor je positieve verhalen	10	13	8	14	11	6	8	6	3	5
	2	2	2	7	3	4	0	5	12	5
<i>organisatorische redenen</i>										
het is dichtbij huis te beoefenen	27	17	21	9	33	20	22	16	21	23
de kosten zijn niet te hoog je kunt het doen wanneer het je uitkomt	6	5	5	7	6	5	3	1	4	8
	23	2	2	5	35	3	2	0	2	6

Bron: SCP (SEM'07)